

249. Bijbelstudie over DE SAMARITANEN DEN SAMARIASMA HASHOMRONIM השומרונים

Deel 3: De Samaritaanse Tempel

Het vorige deel van deze studiereeks eindigde met de mededeling in **אֶזְרָא** Ez'ra [Ezra] 4:24, dat het werk aan de tempel in Jeruzalem werd stilgelegd. en dat dit zo bleef tot het tweede regeringsjaar van koning Darius [Dar'yavesh] van Perzië. Voordat we echter verder kunnen gaan met hoofdstuk 5, moeten we eerst nader ingaan op de vragen, die de rest van hoofdstuk 4 bij ons heeft opgeroepen. Zo lazen we in de verzen 4 en 5, dat de vijanden van Juda al in de tijd dat koning Cyrus [Koresh] over Perzië regeerde, begonnen waren, het moreel van de teruggekeerde Judeeërs te ondermijnen door hen te ontmoedigen en bang te maken, en dat ze zelfs raadgevers van de koning omkochten om hem ertoe over te halen, de herbouw van de tempel stop te zetten. In vers 6 dienden zij een schriftelijke aanklacht tegen de inwoners van Juda en Jeruzalem in bij koning Xerxes [Achash'verosh], en in vers 7 stuurden enkele met naam genoemde Samaritaanse bestuurders een brief naar koning Artaxerxes [Ar'tach'shastā], waarin zij bezwaar maakten tegen de herbouw van Jeruzalem en ook deze keer met succes! De koning trapte erin en liet de bouwwerkzaamheden inderdaad stopzetten. In vers 24 staat, dat dit zo bleef tot het tweede jaar van Darius. Als we dit zo achter elkaar lezen, dan lijkt de volgorde van de Perzische koningen eerst Cyrus en dan Xerxes, daarna Artaxerxes en tenslotte Darius te zijn, maar dat klopt historisch niet! De juiste chronologische volgorde was: Cyrus de Grote (550-530 v.g.t.), Cambyses II (530-522 v.g.t.), Smerdis (522 v.g.t.), Darius I (522-485 v.g.t.), Xerxes I (485-465 v.g.t.), Artaxerxes I (465-424 v.g.t.), Xerxes II (424 v.g.t.), Sogdianus (424-423 v.g.t.), Darius II (423-404 v.g.t.), Artaxerxes II (404-358 v.g.t.), Artaxerxes III (358-338 v.g.t.), Arses (338-336 v.g.t.) en Darius III (336-330 v.g.t.). De eerste vraag, die hierbij opkomt, is dan natuurlijk, of met die koning Darius in vers 24 misschien Darius II bedoeld zou kunnen zijn, die pas na Xerxes en Artaxerxes regeerde, maar er is sterk historisch, archeologisch en Schriftuurlijk bewijs, dat de tempel reeds onder Darius I is herbouwd. Zoals we straks zullen zien wordt in de verzen 3 en 6 van hoofdstuk 5 een zekere Tattenai, ofwel in het Akkadisch Tātannu genoemd, de Perzische gouverneur van de provincie Trans-Eufraat. Archeologen hebben kleitabletten met spijkerschrift uit de regeerperiode van koning Darius I gevonden, waarop deze zelfde Tātannu inderdaad als de landvoogd van het gebied Ebir-Nari [achter de rivier] wordt beschreven, die daar de belasting in ontvangst nam. Deze kleitablet (VAT 4956, Berlijn), ook wel Tātannu-inscriptie naamd, is gedateerd op 5 juni 502 v.g.t., het twintigste regeringsjaar van koning Darius I.

Als de herbouw van de tempel dus met goedkeuring van Darius I werd hervat, dan rijst natuurlijk wel de tweede vraag, welke Perzische koning dit dan daarvoor verboden had. Artaxerxes, zoals in Ezra 4 staat, kan het dus niet geweest zijn, en dus blijven slechts Cambyses of Smerdis over. Wie van de twee heeft de herbouw van de tempel dan tegen gehouden? Ik denk allebei, want in Ezra 4:4-5 staat immers: *“Vanaf de tijd dat koning Cyrus [Koresh] over Perzië regeerde tot onder de regering van koning Darius [Dar'yavesh]...”* **Surinaams:** *“Den du a sani disi sensi di Cyrus ben de kownu fu Persia, te leki di kownu Darius teki en presi...”* Maar als Cambyses en Smerdis historisch gezien de twee koningen tussen Cyrus en Darius waren, waarom worden ze dan in vers 6 Xerxes en in vers 7 Artaxerxes genoemd?

De klassieke verklaring is, dat vroegere uitleggers dachten, dat dit troonnamen of titels van deze koningen zouden zijn, maar Cambyses en Smerdis werden in de geschiedenis nooit Xerxes en Artaxerxes genoemd, niet in officiële Perzische documenten en inscripties en ook niet in de Griekse geschiedschrijving. Waarom worden deze namen dan wel in het vierde hoofdstuk van Ezra genoemd? Wel, dat komt, omdat de schrijver in de verzen 6 en 7 een

thematische “flashforward” maakt, een sprong vooruit in de tijd, om daarmee aan te tonen, dat de vijanden van de Joden zelfs na de voltooiing van de tempel nog doorgingen met dwarsbomen om te verhinderen, dat de stadsmuur gebouwd zou worden. Wat ik daarmee wil zeggen is, dat onder Cambyses en Smerdis de herbouw van de tempel was stilgelegd, en pas door Darius werd hervat, maar dat na hem Xerxes en Artaxerxes werden benaderd om de herbouw van de stadsmuur en de poorten te verbieden, want als wij de brief aan Artaxerxes en zijn antwoord in de verzen 7 t/m 23 goed lezen, dan zien wij, dat de tempel daarin helemaal niet wordt genoemd, want die stond in die tijd al tientallen jaren overeind en was al lang in gebruik. Rechum, de landvoogd van Samaria en zijn handlangers schreven in vers 12, dat de Joden die opstandige en gevaarlijke stad aan het herbouwen zijn en daarna geen belasting meer zouden betalen. Daarop reageerde de koning in vers 21 met het bevel, de herstelwerkzaamheden tot nader order te staken. Aan de hand van deze briefwisseling, die dus in latere tijden plaats vond, wilde de schrijver van Ezra 4 aantonen, dat de vijandigheid van de Samaritaanse gouverneur en zijn opvolgers niet tijdens de regering van Darius stopte, maar daarna nog generaties lang doorging. Als we de zijsprong van vers 6 tot vers 23 even buiten beschouwing laten en na vers 5 meteen in vers 24 verder lezen, waar de schrijver de draad weer oppakt, dan zien we dat beide verzen chronologisch bij elkaar aansluiten: *“Vanaf de tijd dat koning Cyrus [Koresh] over Perzië regeerde tot onder de regering van koning Darius [Dar'yavesh] probeerde de bevolking van het land het moreel van de Judeeërs te ondermijnen en hen bang te maken, om hen af te houden van de bouw. Ze kochten zelfs raadgevers om opdat die de plannen van de Judeeërs zouden vrijdelen. Het werk aan de tempel van G'd in Jeruzalem werd stilgelegd, en daarin kwam geen verandering tot het tweede regeringsjaar van koning Darius [Dar'yavesh] van Perzië!”* (NBV). **Surinaams:** *“Dan den tra folku di ben e libi ini a kondre suku fu meki den sma fu Yuda lasi ati. Den ben e tapu skreki gi den fu den no go doro nanga a bow. Den pai raiman srefi fu gi den rai fa den ben o man meki den sma fu Yuda tapu nanga a bow. Den du a sani disi sensi di Cyrus ben de kownu fu Persia, te leki di kownu Darius teki en presi. Na so a wroko na a oso fu Gado ini Yerusalem kon tapu. Disi tan so te leki di wan tra kownu fu Persia, kownu Darius, ben de tu yari na makti!”*

Haggai en Zacharia

Met hun aanhoudende lastercampagnes waren de vijanden van Juda, de heidense bestuurders van Samaria en hun ambtenaren, die door Joodse commentatoren en sommige vertalers doorgaans als “de Samaritanen” worden aangeduid, er blijkbaar in geslaagd, de herbouw van de tempel jarenlang te dwarsbomen en uiteindelijk door middel van een koninklijk besluit zelfs het volledige stilleggen van de werkzaamheden af te dwingen. Ondertussen gingen de Joden wel door met het bouwen van hun eigen huizen totdat de Eeuwige in het jaar 520 v.g.t. twee profeten zond om hen te laten inzien dat dit niet in overeenstemming was met Zijn wil: *“Toen begonnen de profeten Chagai [Haggai] en Z'charya [Zacharia], de kleinzoon van Ido [Iddo], in opdracht van de G'd van Israël te profeteren tegen de Judeeërs die in Juda en in Jeruzalem woonden!”* (אֶזְרָא Ez'ra [Ezra] 5:1, NBV). **Surinaams:** *“Na ini a ten dati den profeti Hagai nanga Sakaria, a granpikin fu Ido, bigin taki nanga den Dyusma di ben e libi na ini Yuda nanga Yerusalem na ini a nen fu a Gado fu Israel. Den ben e taigi den san Gado ben e gi den fu taki!”*

De profeten moesten het volk en zijn leiders aanmoedigen, hun angst voor represailles te overwinnen en volledig te vertrouwen op G'ds bescherming als zij de bouwwerkzaamheden op Zijn bevel zouden hervatten: *“In het tweede regeringsjaar van koning Darius [Dar'yavesh], op de eerste dag van de zesde maand, richtte de Eeuwige zich bij monde van de profeet Chagai [Haggai] tot Z'rubavel [Zerubbabel], zoon van Sh'al'ti'el [Sealtiel] en gouverneur van Yehuda [Juda], en tot Y'hoshua [Jozua], zoon van Y'hotzadak [Josadak] en hogepriester: Dit zegt de Eeuwige Tz'vaot [de Heer van de hemelse machten]: Dit volk beweert dat de tijd nog niet gekomen is om de tempel van de Eeuwige weer op te bouwen. Maar, zo sprak de Eeuwige bij monde van de profeet Chagai, is de tijd dan wel gekomen om zelf in mooi afgewerkte huizen te wonen? En dat terwijl Mijn huis nog een ruïne is! Nu dan - dit zegt de Eeuwige Tz'vaot [de Heer van de hemelse machten]: Welke weg zijn jullie ingeslagen? Denk toch na! (...) Ga naar de bergen, haal daar hout en bouw Mijn huis weer op. Met vreugde zal*

Ik het aanvaarden en er Mij in al Mijn luister tonen - zegt de Eeuwige!" (Chagai [Haggai] 1:1-5 en 8, NBV). **Surinaams:** "Tapu a fosi dei fu a di fu siksi mun di kownu Darius ben de tu yari na a makti kba, Masra gi a profeiti Hagai wan boskopu. A boskopu ben de gi Serubabel a manpikin fu Sealtiyel, di ben de granman fu Yuda, nanga gi Yosua, a manpikin fu Yosadak, di ben de granpriester. Na so Masra fu ala sani taki: A folku disi e taki tak' a ten no doro ete fu bow a oso fu Masra. Èn Na disi na a boskopu di Masra ben gi a profeiti Hagai gi folku: Un taigi Mi efu disi na a ten fu un libi ini den moi oso fu unu, dan a oso fu Mi didon brokbroko? Dat' meki na disi Masra fu ala sani e taki: Un denki bun san miti unu. (...) So, un kren go tapu den bergi go teki udu fu bow Mi oso. Dan dati sa gi Mi prisiri èn Mi sa kisi grani. Dati na san Masra taki!" De Eeuwige riep Zijn volk op om der herbouw van Zijn huis, dat nog steeds in puin lag, op de eerste plaats te zetten.

De Joden en hun leiders gaven met diep ontzag hieraan gehoor: "Z'rubavel [Zerubbabel], zoon van Sh'al'ti'el [Sealtiel], en Y'hoshua [Jozua], zoon van Y'hotzadaq [Josadak] en hogepriester, en wie er van het volk nog over waren, luisterden naar de oproep die de Eeuwige, hun G'd, had gedaan; ze luisterden naar de woorden van de profeet Chagai [Haggai], die door de Eeuwige, hun G'd, gezonden was. En het volk werd vervuld van vrees voor de Eeuwige. Maar Chagai, de bode van de Eeuwige, zei in opdracht van de Eeuwige tot het volk: Ik ben bij jullie - spreekt de Eeuwige! Zo zette de Eeuwige Z'rubavel, zoon van Sh'al'ti'el en gouverneur van Juda, en Y'hoshua, zoon van Y'hotzadaq en hogepriester, en wie er van het volk nog over waren, ertoe aan te beginnen met het herstel van de tempel van de Eeuwige Tz'vaot [de Heer van de hemelse machten], hun G'd. Ze gingen aan het werk op de vierentwintigste dag van de zesde maand!" (Chagai [Haggai] 1:12-15, NBV). **Surinaams:** "Dan Serubabel, a manpikin fu Sealtiyel, makandra nanga granpriester Yosua, a manpikin fu Yosadak, nanga den sma di ben de ini a kondre ete, gi yesi na san Masra, den Gado ben taki. Den arki san Masra, den Gado ben taigi a profeiti Hagai fu taigi den èn a folku ben abi bigi lespeki gi Masra. Dan Hagai, a boskopuman fu Masra, gi a folku a boskopu disi fu Masra. A taki: Na disi Masra taki: Mi de nanga unu. Dan Masra wiki a prisiri na ini Serubabel, a manpikin fu Sealtiyel, di ben de granman fu Yuda, sosrefi na ini granpriester Yosua, a manpikin fu Yosadak, nanga ini den sma di ben de ini a kondre ete, fu begin bow a oso fu Masra fu ala sani, a Gado fu den. Den begin nanga a wroko tapu a di fu tutenti-na-fo dei, fu a di fu siksi mun, fu a di fut u yari di kownu Darius ben de na makti!"

Door de woorden van de profeet kwam het volk tot inzicht en kregen de Joodse leiders de moed om de herbouw weer te hervatten: "Daarop hervatten Z'rubavel [Zerubbabel], de zoon van Sh'al'ti'el [Sealtiel], en Yeshua [Jesua], de zoon van Yotzadaq [Josadak], de bouw van de tempel van G'd in Jeruzalem. Ze kregen daarbij de steun van G'ds profeten." (עזרא Ez'ra [Ezra] 5:2, NBV). **Surinaams:** "Ne Serubabel, a manpikin fu Sealtiyel, nanga Yesua, a manpikin fu Yosadak, begin a wroko baka na a oso fu Gado ini Yerusalem. Den profeiti ben de nanga den!"

Dat was op de vierentwintigste dag van de zesde maand in het jaar 520 v.g.t. en precies vijf maanden later werd door de tweede profeet bevestigd, dat Z'rubavel de herbouw ook zal voltooien: "Op de vierentwintigste dag van de elfde maand, de maand Sh'vat [Sebat], in het tweede regeringsjaar van Darius [Dar'yavesh], richtte de Eeuwige zich tot de profeet Z'charya [Zacharia], de zoon van B'rech'yahu [Berechja], de zoon van Ido [Iddo]. Dit is zijn relaas. Vannacht had ik een visioen..." (זכריה Z'charya [Zacharia] 1:7-8a, NBV). **Surinaams:** "Tapu a di fu tutenti-na-fo dei fu a di fu erfu mun, dati na a mun Sebat, Masra gi a profeiti Sakarya wan boskopu. Sakarya ben de a manpikin fu Berekyia nanga a granpikin fu Ido. A pisten dati Darius ben de tu yari na makti. A neti di psa Gado meki mi si wan sani..." Hierna volgt een uitgebreide beschrijving van het visioen, dat in totaal acht onderdelen vol symboliek over het herstel van Jeruzalem, de herbouw van de tempel en G'ds bescherming voor Zijn volk bevat. Het vijfde onderdeel is een letterlijke aansporing om de herbouw te voltooien: "De engel die met mij sprak kwam terug en wekte mij zoals je iemand wekt uit een diepe slaap. (...) Toen zei hij: Luister, dit zegt de Eeuwige over Z'rubavel [Zerubbabel]: Niet door eigen kracht of macht zal hij slagen - zegt de Eeuwige Tz'vaot [de Heer van de hemelse machten] - maar met de hulp van Mijn Geest. Voor Z'rubavel verandert zelfs de hoogste berg in een vlakte; onder luid gejuich zal hij de gevelsteen aandragen. Daarna richtte de Eeuwige Zich tot mij met de verzekering: Z'rubavel zal deze tempel eigenhandig voltooien, zoals hij hem

eigenhandig heeft gegrondvest. Dan zullen jullie inzien dat de Eeuwige Tz'vaot [de Heer van de hemelse machten] mij naar jullie gezonden heeft!" (Z'charya [Zacharia] 4:1 en 6-9, NBV). **Surinaams:** "A engel di ben e taki nanga mi drai kon baka, dan a wiki mi leki fa den e wiki wan sma di e sribi. Dan a taigi mi taki: Disi na a boskopu di Masra gi Serubabel: No nanga krakti, no nanga makti, ma nanga Mi Yeye. Masra fu ala sani taki: Awinsi san yu de, awinsi yu hei leki wan bergi, yu sa tron wan bigi opo wei na fesi Serubabel. Na en sa tyari a moro prenspari ston kon, èn ala sma sa bari fu prisiri: meki Gado blesi en, meki Gado blesi en. Dan Masra gi mi wan boskopu. A taigi mi taki: Den anu fu Serubabel poti a fundamenti fu a oso disi. Na en anu sa klari en tu. Dan un sa kon sabi taki na Masra fu ala sani seni mi kon na unu!" De profeet benadrukte, dat het niet door kracht of geweld zou gebeuren, maar door G'ds geest; dat het dus geen daad van burgerlijke ongehoorzaamheid was, maar het stellen van G'ds autoriteit boven een menselijk verbod.

Tattenai, de stadhouder van Trans-Eufraat

Dit kwam de reeds eerder genoemde Perzische stadhouder ten westen van de Eufraat, Tattenai, wiens Akkadische naam Tāttannu en titel op een kleitablet was gevonden, ter ore. Hij was een rechtvaardige bestuurder en over het algemeen heel vriendelijk tegenover de Joden. In plaats van het werk met geweld te stoppen, handelde hij strikt volgens de regels door de zaak ter plekke netjes te onderzoeken en daarna te overleggen met de koning. Zijn reis naar Jeruzalem was een poging om de oplopende spanningen tussen de beide aan hem ondergeschikte provincies Shamrayn Medinata [Samaria] en Yehud Medinata [Juda] te verminderen: "Kort daarna kwamen Tat'nai [Tattenai], de gouverneur van de provincie Trans-Eufraat, en Sh'tar Boz'nai [Setar-Boznai] met hun ambtgenoten naar hen toe, en vroegen: Wie heeft u bevel gegeven deze tempel te herbouwen, dit heiligdom te voltooien? Ook vroegen ze: Hoe heten de mannen die hier aan het bouwen zijn? Maar hun G'd waakte over de oudsten van de Judeeërs: ze werden niet gedwongen het werk stil te leggen voordat er aan Darius [Dar'yavesh] zou zijn gerapporteerd en er een schriftelijk antwoord zou zijn ontvangen. Afschrift van de brief die Tat'nai, de gouverneur van de provincie Trans-Eufraat, en Sh'tar Boz'nai, en diens ambtgenoten, bestuurders van de genoemde provincie, aan koning Darius hebben gezonden. Het bericht aan hem luidde als volgt: Aan Darius, de koning: alle goeds! Het zij de koning bekend dat wij naar de provincie Juda zijn gegaan, naar de tempel van de grote G'd. Die tempel wordt opgetrokken van steenblokken, en in de muren worden balken gelegd. Het werk wordt zorgvuldig uitgevoerd en vordert gestaag. Wij hebben de oudsten gevraagd wie hun het bevel had gegeven tot de bouw van de tempel en de voltooiing van het heiligdom. Ook hebben wij hun namen gevraagd, zodat we, te uwer informatie, de namen van de leiders schriftelijk konden vastleggen. Dit was hun antwoord: Wij zijn dienaren van de G'd van de hemel en de aarde, en wij herstellen de tempel die reeds vele jaren geleden werd gebouwd; een groot koning van Israël heeft de bouw ervan destijds voltooid. Maar omdat onze voorouders de G'd van de hemel hebben vertoerd, heeft Hij hen aan de koning van Babylonië, de Chaldeeër Nebukadnessar, uitgeleverd. Hij heeft deze tempel verwoest en het volk in ballingschap naar Babylonië weggevoerd. Koning Cyrus [Koresh] van Babylonië echter heeft in zijn eerste regeringsjaar bevel gegeven de tempel van G'd te herbouwen. Ook de gouden en zilveren voorwerpen die Nebukadnessar uit G'ds heiligdom in Jeruzalem had weggenomen en naar het heiligdom in Babel had gebracht, zijn door koning Cyrus daar weer vandaan gehaald en aan een zekere Shesh'batzar [Sesbassar] gegeven, die door hem was aangesteld als gouverneur. Hij zei hem: Neem deze voorwerpen en zet ze terug in het heiligdom van Jeruzalem. Zorg ervoor dat G'ds tempel op zijn vroegere plaats herbouwd wordt. Genoemde Shesh'batzar is hier gekomen en heeft de fundamenteën gelegd van G'ds tempel in Jeruzalem, en van toen af aan tot nu toe is eraan gebouwd, maar hij is nog niet gereed. Welnu, als het de koning behaagt, laat hij dan in Babylonië een onderzoek instellen in de koninklijke archieven naar de vraag of het werkelijk zo is dat koning Cyrus bevel heeft gegeven om deze tempel van G'd in Jeruzalem op te bouwen. Laat hij ons vervolgens op de hoogte brengen van zijn wil in dezen!" (עזרא Ez'ra [Ezra] 5:3-17, NBV). **Surinaams:** "Pikinso na baka Tatenai, a man di kownu ben poti fu tiri a kontren na a tra sei fu a Eufratliba, Setar-Bosnai nanga den tra tiriman go na den go aksi den taki: Suma komanderi un fu bow a oso disi baka, nanga sowan skotu? Den aksi den tu taki: San na den

nen fu den man di e bow dyaso? Ma Gado ben e luku den fesiman fu den Dyu. Den man no dwengi den fu tapu a wroko. Den ben o seni wan brifi gi Darius fosi èn den ben o wakti te leki a ben seni wan gi den baka. Disi ben de a brifi di Tatenai, a man di kownu ben poti fu tiri a kontren na a tra sei fu a Euftratliba, Setar-Bosnai nanga den tra tiriman di ben e yepi tiri a kontren na a tra sei fu a Euftratliba, seni gi kownu Darius. Den skrifi gi en taki: Gi kownu Darius: wi e winsi yu ala bun! Wi e seni piki yu, wi kownu, taki wi go na a kontren Yuda, na a oso fu a bigi Gado. Den e meki a oso dati nanga bun bigi ston èn den e poti postu na a ososkin. A wroko e du fin'fini èn a e go. Wi aksi den fesiman fu den suma komanderi den fu bow a oso nanga sowan skotu. Wi aksi den tu fa den nen, èn wi poti den nen gi yu tapu papira fu yu kan sabi suma na den edeman. Na disi den piki wi: Wi na knekti fu a Gado fu heimmel nanga grontapu èn wi e meki a oso baka di ben tnapu drape bun langa kba. Wan bigi kownu fu Israel ben meki en a ten dati. Ma den afo fu wi ben meki a Gado fu heimmel atibron srefsrefi na den tapu. Dat' meki A gi den abra ini a makti fu kownu Nebukadnesar fu Babel, a Kaldeaman, di broko a oso disi èn tyari a pipel nanga tranga go na Babel. Ma ini a fosi yari di kownu Cyrus ben de na makti ini Babel, a komanderi fu meki a oso fu Gado baka. Srefi den gowtu nanga solfru wrokosani di Nebukadnesar ben teki fu a tempel fu Gado ini Yerusalem, tyari go poti ini a tempel ini Babel, kownu Cyrus puru ini a tempel dati, gi na wan man di ben nen Sesbasar. Cyrus ben poti a man dati fu tiri wan kontren. A ben komanderi en taki: Teki den sani disi tyari go poti ini a tempel na Yerusalem. Sorgu taki a oso fu Gado bow baka tapu a presi pe a ben tnapu kba. A man dati, Sesbasar, kon dyaso èn a diki den fundamenti fu a oso fu Gado ini Yerusalem. Sensi a ten dati sma e wroko na a tempel, ma a no kba ete. We mi kownu, efu yu feni en bun, seni ondrosuku drape ini Babel, ini den kamra pe den kownu e kibri prenspari papira, efu a de so trutru taki kownu Cyrus ben komanderi fu a oso disi bow baka dyaso ini Yerusalem. Dan meki wi sabi san yu wani taki musu psa ini a tori disil!"

De voltooiing van de tempelbouw

In vers 1 van hoofdstuk 6 liet koning Darius in de Babylonische archieven zoeken naar de rol met het decreet van koning Cyrus, dat volgens vers 2 in de burcht van Achmeta, ook bekend als Ekbatana, de oude hoofdstad van de Meden en zomerverblijf van de Perzische koningen, werd gevonden. De rol bevestigde hetgeen de Joodse leiders aan Tat'nai [Tattenai] hadden gezegd en op grond daarvan verleende Darius hen toestemming om de bouw van de tempel te hervatten en gaf de Perzische landvoogd van het hele gebied ten westen van de Eufraat het uitdrukkelijke bevel om de Joden daarbij niet meer lastig te vallen, maar hen daarentegen juist te helpen en van al het nodige te voorzien, zowel financieel alsook materieel. Hij sloot zijn schrijven af met strenge strafmaatregelen voor hen, die zijn bevel zouden overtreden. Zo ging in het jaar 516 v.g.t. de profetie van Z'charya [Zacharia] in vervulling, dat Z'rubavel [Zerubbabel] de herbouw van G'ds tempel zou voltooien: "Tat'nai [Tattenai], de gouverneur van de provincie Trans-Eufraat, Sh'tar Boz'nai [Setar-Boznai] en hun ambtgenoten voerden nauwgezet uit wat koning Darius [Dar'yavesh] bevolen had. De oudsten van de Judeeërs vorderden gestaag met de bouw, dankzij het optreden van de profeet Chagai [Haggai] en van Z'charya [Zacharia], de kleinzoon van Ido [Iddo]. Zij voltooiden de tempelbouw zoals de G'd van Israël en de Perzische koningen Cyrus, Darius en Artaxerxes bevolen hadden. In het zesde regeringsjaar van koning Darius, op de derde dag van de maand Adar, was de tempel gereed!" (אֶזְרָא Ez'ra [Ezra] 6:13-15, NBV). **Surinaams:** "Dan Tatenai, a man di kownu ben poti fu tiri a kontren na a tra sei fu a Euftratliba, Setar-Bosnai nanga den tra lantiman, du fin'fini san kownu Darius komanderi den. Den fesiman fu den Dyusma ben e bow èn sani ben e waka bun. Den sani di Gado ben e meki den profeiti Hagai nanga Sakaria, a granpikin fu Ido, taigi den ben e gi den krakti. Den kba a wroko na a tempel soleki fa a Gado fu Israel, nanga den kownu Kores, Darius nanga Artaksasta fu Persia ben komanderi. A oso kba ini a di fu siksi yari di kownu Darius ben de na makti, tapu a di fu dri dei fu a mun Adar!"

De tweede Aliya onder Ezra

Achternvijftig jaar later, in het jaar 458 v.g.t., vond de tweede fase van de terugkeer van G'ds volk uit de ballingschap onder leiding van Ez'ra [Ezra] plaats: "Deze Ez'ra was een schrijver, goed onderlegd in de wet van Moshe [Mozes], de wet die de Eeuwige, de G'd van Israël,

heeft gegeven, en hij werd door de Eeuwige, zijn G'd, beschermd, waardoor de koning hem alles toestond wat hij verlangde. Een aantal priesters, Levieten, tempelzangers, poortwachters, tempelknechten en andere Israëlieten reisde met hem mee naar Jeruzalem. Het was in het zevende regeringsjaar van koning Artaxerxes [Ar'tach'shasta], en ze kwamen aan in de vijfde maand van dat jaar. Ez'ra was volgens plan uit Babylonië vertrokken op de eerste dag van de eerste maand, en op de eerste dag van de vijfde maand kwam hij in Jeruzalem aan, want G'd bood hem onderweg bescherming!" (אֶזְרָא Ez'ra [Ezra] 7:6-9, NBV).

Surinaams: "Na a Esra disi hari kmopo fu Babel. A ben de wan koniman di ben sabi a wèt fu Moses bun, a wèt di Masra, a Gado fu Israel, ben gi. Fu di Masra, a Gado fu en, ben de nanga en, meki kownu ben gi en ala san a ben aksi en. A ben de ini a di fu seibi yari di kownu Artaksasta ben de na makti, di Esra hari gwe na Yerusalem, makandra nanga wantu priester, Lefitiman, singiman fu a tempel, waktiman fu a tempel, knekti fu a tempel nanga tra Israelitisma. Den doro na Yerusalem ini a di fu feifi mun fu a yari dati. Den ben kmoto na Babel tapu a fosi dei fu a fosi mun, èn fu di Gado ben de nanga en, a doro na Yerusalem tapu a fosi dei fu a di fu feifi mun!"

De uitdrukking "een aantal" of "sommigen" in vers 7 staat trouwens niet in de Hebreeuwse grondtekst, maar is een invulling van de vertaler. Daarom staat dit in de Statenvertaling dan ook tussen haakjes, want zo lijkt het, alsof het slechts een klein groepje was, hetgeen echt niet het geval was. Dat het beslist geen kleine groep was, die met Ezra meereisde, blijkt namelijk uit de zeer uitgebreide namenlijst en de hoge aantallen, die in hoofdstuk 8 worden genoemd. Als we de aantallen volwassen mannen namelijk bij elkaar optellen, dan komen we in totaal op 1.496 mannen. Uit het feit, dat er in vers 21 van datzelfde hoofdstuk nadrukkelijk over hun kleine kinderen gesproken wordt, die met hen meereisden, blijkt overduidelijk, dat al deze mannen hun hele gezinnen hadden meegenomen, waardoor het totale aantal reizigers door historici op ongeveer 6.000 tot 7.000 mensen geschat wordt. Het door de vertalers gekozen "een aantal" of "sommigen" had dus beter "een groot aantal" of "velen" moeten zijn. Daarom is het altijd belangrijk, om tekst met tekst te vergelijken. Let ook op het woord "Israëlieten", waaruit blijkt, dat niet alleen mensen van de stammen Juda, Benjamin en Levi meereisden, maar ook leden van andere stammen.

Artaxerxes [Ar'tach'shasta], de koning van Perzië, die in vers 21 van hoofdstuk 4 nog de werkzaamheden om Jeruzalem ter herbouwen had verboden en liet stilleggen omdat hij naar de leugens van Rechum, de gouverneur van Samaria had geluisterd, was inmiddels blijkbaar positief van gedachte veranderd, want hij gaf de priester Ez'ra niet alleen de volmacht om in Jeruzalem orde op zaken te stellen, maar verleende ook aan iedereen, die in zijn koninkrijk tot het volk Israël behoorde de vrijheid, om met hem mee te mogen gaan: "Hierbij bepaal ik dat elke priester, Leviet of andere Israëliet in mijn koninkrijk die voornemens is om met u naar Jeruzalem te gaan, vrij is zulks te doen!" (אֶזְרָא Ez'ra [Ezra] 7:13, NBV). **Surinaams:**

"Mi komanderi tak' ibri priester, Lefitiman noso tra Israelitisma ini a kondre di mi e tiri, di wani go na Yerusalem, kan go nanga yu!" Dit stond zwart op wit in een brief, die de koning hem meegaf, waarin hij niet alleen Ez'ras bevoegdheden tot in het detail beschreef, zoals het aanstellen van rechters en magistraten die G'ds Wet moesten handhaven, maar ook het bevel gaf, dat alle schatmeesters in de provincie Trans-Eufraat onverwijld alles moesten verstrekken waar Ez'ra om zou vragen. Wie niet gehoorzaamde, dreigde hij met hoge straffen (verzen 12-26). Daarnaast gaf de koning hem ook nog een enorme schat aan goud, zilver en kostbare voorwerpen voor de tempel in Jeruzalem mee, die op de vierde dag na aankomst door de priesters en levieten in de tempel werden gewogen om de totale waarde schriftelijk vast te leggen (hoofdstuk 8, vers 33 en 34). Daarna ging Ez'ra met zijn begeleiders naar de Perzische bestuurders van het gebied Ebir-nari [achter de rivier]: "Zij gaven de bevelschriften van de koning aan zijn satrapen en gouverneurs in de provincie Trans-Eufraat, en die verleenden hun steun aan het volk en aan de tempel van G'd!" (אֶזְרָא Ez'ra [Ezra] 8:36, NBV).

Surinaams: "Den langa den papira fu kownu, pe a e komanderi fa sani mus waka, gi den man di kownu ben poti fu tiri a kontren na abrasei fu a Eufratliba nanga gi den komsarsi fu drape. Dan den man disi yepi a pipel nanga ala sani fu a oso fu Gado!" Dat was in de vijfde maand, de maand Av, van het jaar 458 v.g.t., het zevende regeringsjaar van koning Artaxerxes [Ar'tach'shasta].

De derde Aliya onder Nehemia

De derde fase van de terugkeer vond dertien jaar later o.l.v. N'chem'ya [Nehemia] plaats, in 445 v.g.t., het twintigste jaar van Artaxerxes, die hem tot gouverneur van de provincie Yehud Medinata [Juda] benoemde: *"Het was in de maand Nisan, in het twintigste regeringsjaar van Artaxerxes [Ar'tach'shasta]. De wijn stond op tafel. Ik nam de wijn en bood die de koning aan. Nooit had hij iets op me aan te merken gehad, maar nu zei hij: Waarom kijk je zo somber, je bent toch niet ziek? Er is vast iets dat je dwarszit. Ik schrok hevig en zei: Majesteit, leef in eeuwigheid! Hoe zou ik niet somber zijn als de stad waar mijn voorouders begraven zijn, is verwoest en haar poorten in vlammen zijn opgegaan? Wat is dan je wens? vroeg de koning. Ik bad tot de G'd van de hemel, en antwoordde de koning: Als het de koning goeddunkt, en als u het mij, uw dienaar, toestaat, zend mij dan naar Juda, om de stad te herbouwen waar mijn voorouders begraven liggen. De koning - met zijn lievelingsvrouw aan zijn zijde - wilde weten hoe lang mijn reis zou duren en wanneer ik terug zou keren. Nadat ik de koning een tijdstip had genoemd, willigde hij mijn verzoek om te vertrekken in. En als het de koning goeddunkt, zo zei ik, laat men mij dan brieven meegeven voor de gouverneurs van de provincie Trans-Eufraat, opdat zij mij doorgang verlenen tot aan Juda. Ook verzocht ik om een brief voor Asaf, het hoofd van de koninklijke houtvesterijen, om mij hout te leveren voor de balken van de poorten van de tempelburcht, voor de stadsmuur en voor de woning waarin ik mijn intrek zou nemen. Omdat mijn G'd mij bescherming bood, gaf de koning mij de verlangde brieven. Toen ik bij de gouverneurs van de provincie Trans-Eufraat aankwam, overhandigde ik hun de brieven van de koning. De koning had mij een escorte van officieren en ruiters meegegeven. Toen Sanballat [San'valat] uit Beit-Choron en Toviya [Tobia], zijn Ammonitische dienaar, hoorden dat er iemand was gekomen die het welzijn van de Israëlieten wilde bevorderen, waren ze hierover zeer ontstemd. Zo kwam ik in Jeruzalem aan. Na drie dagen trok ik er met enkele mannen in de nacht op uit. Ik had niemand verteld welke plannen mijn G'd mij voor Jeruzalem had ingegeven, en het enige dier dat ik bij me had, was het dier waarop ik reed. Die nacht ging ik door de Dalpoort en langs de Drakenbron naar de Mestpoort, om de neergehaalde stadsmuren en de door vuur verteerde poorten te inspecteren. Ik ging door naar de Bronpoort en naar de Koningsvijver, waar mijn rijdier niet verder kon. Daarom klom ik die nacht door het Kidrondal omhoog om de muur te inspecteren, en door de Dalpoort keerde ik terug. De stadsbestuurders wisten niet waar ik heen was gegaan en wat ik aan het doen was, want de Joden, of ze nu priester waren, vooraanstaand burger, bestuurder of ambtenaar, had ik nog niets verteld. Maar nu zei ik tegen hen: U ziet in welke ellende wij verkeren: Jeruzalem ligt in puin en de poorten zijn in vlammen opgegaan. Laten we de stadsmuur weer opbouwen, zodat we niet langer het mikpunt van spot zijn. Ik vertelde hun dat mijn G'd mij bescherming geboden had, en ook bracht ik de woorden van de koning over. Laten we dan meteen met de herbouw beginnen, zeiden ze, en ze pakten het werk voortvarend aan. Toen San'valat [Sanballat] uit Beit-Choron, Toviya [Tobia], zijn Ammonitische dienaar, en de Arabier Geshem [Gesem] dit hoorden, begonnen zij ons uit te lachen en te beschimpen: Wat zijn jullie hier aan het doen? Komen jullie soms tegen de koning in opstand? Dit was mijn antwoord: Het is de G'd van de hemel die ons doet slagen. Wij, zijn dienaren, beginnen met de herbouw. U hoort niet in Jeruzalem, u kunt er geen rechten laten gelden, hier is niets dat aan u herinnert!"* (נְחֵמְיָה N'chem'ya [Nehemia] 2:1-20, NBV). **Surinaams:** *"Ini a mun Nisan, di kownu Artaksasta ben de tutenti yari na makti, den tyari win gi en. Mi kanti gi en èn mi langa a kan gi en. Ma mi ben e sari, èn na a fosi leisi kownu ben si mi so. Dat' meki a aksi mi taki: Fu sanede yu e luku so sari? Na wan sani mus e dangra yu, bika a no siki yu e siki. Mi skreki sote. Dan mi taigi en taki: Mi kownu, mi e winsi yu wan langa libi! Mi no man prisiri, fu di a foto pe den afo fu mi beri, broko te na gron èn den bigi doro fu a foto bron. Ne kownu aksi mi taki: San yu wani dan? Mi begi a Gado fu heimel, dan mi piki kownu taki: Mi kownu, efu a no o de wan problema gi yu, èn efu yu wani du yu knekti wan bun, dan yu seni mi go na Yuda fu go meki a foto baka, pe den afo fu mi beri. A wefi fu kownu ben sidon na en sei, di a aksi mi taki: Omeni ten yu o abi fanowdu èn o ten yu o drai kon baka? Di kownu agri fu seni mi go, mi taigi en oten mi o gwe. Ma mi begi en tu taki: Mi kownu, efu a no o de wan problema gi yu, skri fi wan brifi gi mi fu mi gi den komsarsi fu a kontren na westsei fu Eufatliba, fu den kan meki mi psa go na Yuda. Yu o man gi mi wan brifi tu gi Asaf,*

a edeman fu a busi fu yu, fu a gi mi udu? Bika mi o abi udu fanowdu gi den postu fu den bigi doro fu a fort na a tempel, fu yepi meki a skotu fu a foto, nanga gi a oso pe mi o libi. Dan fu di Gado ben de nanga mi, kownu gi mi den brifi di mi aksi en. Kownu ben meki wantu ofisiri nanga srudati tapu asi, go nanga mi. Dan di un doro na den komsarsi fu a kontren na westsei fu Eufatliba, mi langa den brifi fu kownu gi den. Sanbalat fu Horon nanga Tobia, wan Amonitisrafu, kisi bigi atibron di den yere tak' wan sma kon di ben wani yepi den Israelitisma. Dri dei baka di mi ben doro na Yerusalem, mi opo neti dan mi go na waka nanga wantu man. Mi no ben taigi no wan sma san a Gado fu mi ben poti tapu mi ati fu du gi Yerusalem. Mi no ben abi no wan tra meti na mi dan a buriki tapu san mi ben e sidon. A neti dati, mi waka na a Dalpoort, psa na sei a Snekiwatrapeti, kon fadon na a Mestpoort. Drape mi ondrosuku den skotu fu Yerusalem di ben broko fadon, nanga den bigi doro fu a foto di ben bron. Baka dati, mi go moro fara na a Bronpoort nanga a Kownupeti. Ma a buriki fu mi no ben man psa den brokobroko ston tapu a pasi fu go moro fara. Dat' meki mi kren a srefi neti dati, fu a lagi pisi pe mi ben de, go na loktu, go ondrosuku a skotu. Baka dati mi drai gwe èn mi waka na a Dalpoort go na oso baka. Den tiriman fu a foto no ben sabi pe mi ben go èn san mi ben go du. Bika te na a ten dati, mi no ben ferteri no wan fu den kondreman fu mi, den Dyusma, noti; no den priester, no den heihei sma, no den tiriman, no den man di bo yepi du a wroko, mi ferteri wan sani. Ma now mi taigi den taki: Un srefi e si a bigi nowtu ini san wi de. Bika Yerusalem broko fadon èn den bigi doro fu a foto bron. We, meki un meki a skotu fu a foto baka, dan sma no sa teki un e meki spotu moro langa. Dan mi ferteri den fa Gado ben de nanga mi èn fu a taki fu mi nanga kownu. Ne den taki: Dan meki un opo wantron fu bigin meki en baka. Èn nanga dek'ati den bigin nanga a bun wroko. Di Sanbalat fu Horon, Tobia, a Amonitisrafu, nanga a Arabiri Gesem, yere a tori, den lafu unu èn den bigin afrontu unu. Den taki: San un e du drape? Na seti un kon seti unsrefi fu broko nanga kownu? Ma mi piki den taki: A Gado fu heimmel, o yepi wi fu ala sani waka bun. Wi leki knekti fu En, o bigin bow baka. Ma un dati, un no abi noti dyaso ini Yerusalem, no wan leti noso rutu un abi dyaso!"

Vers 20 in de BasisBijbel: "Maar jullie horen hier niet thuis. Jullie hebben helemaal niets in Jeruzalem te zoeken!" Groot Nieuws Bijbel: "Jullie horen in Jeruzalem niet thuis, jullie kunnen hier van oudsher geen rechten laten gelden!" Het antwoord van N'chem'ya was tweeledig: door tegen Sanballat te zeggen dat hij hier geen rechten kan laten gelden wilde hij hem duidelijk maken, dat hij als gouverneur van Samaria helemaal geen zeggenschap had over Jeruzalem, dat deel uitmaakte van de provincie Juda, waarover hijzelf als gouverneur was aangesteld, en door Sanballat en zijn handlangers erop te wijzen dat ze hier niets te zoeken hadden en hier niet thuis horen herinnerde hij hen eraan, dat zij helemaal geen etnische Samaritanen waren en geen deel uitmaakten van Israël, maar tot de nazaten van de heidense migranten behoorden, die destijds door de Assyriërs naar de voormalige Israëlitische steden waren gebracht en daar door hen werden gehuisvest.

Sanballat, de gouverneur van Samaria

Sanballat, in de Hebreeuwse Bijbel סַנְבַּלַּט San'valat genaamd, afgeleid van het Akkadische Sīnuballit, was een Jodenhater en probeerde met hoon, list, bedrog en verraad het herstel van de neergehaalde stadsmuren en verbrande poorten van Jeruzalem te verhinderen: "Toen Sanballat hoorde dat de muur door ons werd herbouwd, werd hij woedend, en in zijn ergernis bespotten hij de Joden. In tegenwoordigheid van zijn ambtgenoten en van het leger van Samaria zei hij: Wat doen die zielige Joden toch? Denken ze de muur zelf te kunnen repareren? Willen ze echt gaan offeren? Denken ze dat werk vandaag nog af te krijgen? Zijn ze serieus van plan de stenen uit die totaal verbrande puinhopen opnieuw te gebruiken? En Toviya uit Ammon, die naast hem stond, zei: Hoe ze ook hun best doen bij het bouwen, er hoeft maar een vos op die stenen muur van hen te klimmen of hij stort al in. Hoor, onze G'd, hoe wij worden veracht! Laat hun hoon op hun eigen hoofd neerkomen. Voer hen weg in ballingschap, geef hen prijs aan plunderaars. Dek hun misdaden niet toe, zie hun zonden niet door de vingers, want ze hebben degenen die de muur herstellen zwaar beledigd. Zo bouwden wij de muur weer op. De hele muur werd voltooid tot op halve hoogte, het hele volk was vastbesloten door te gaan!" (נְחֵמְיָה N'chem'ya [Nehemia] 3:33-38, NBV). **Surinaams:** "Di Sanbalat yere tak' wi e bow a skotu baka, en ati bron sote taki a ben e nyan en niri. Dan a

begin teki den Dyusma e meki spotu, let' fesi den heihei sma nanga den srudati fu Samaria. A taki: San den swakiswaki Dyusma denki tak' den e du? Den denki taki den o man meki a skotu baka? Na trutru den wani tyari ofrandi baka? Den denki taki na ini wan dei den o man meki a skotu baka? Èn fa den o man meki wan steifi skotu nanga den bron ston di didon brokobreko drape? Dan Tobia fu Amon, di ben tnapu na en sei, taki: Meki den meki nomo, wan krab'dagu wawan kan lon tuka nanga a ston skotu fu den èn a e fadon kba. Ne mi begi taki: Gado, yere fa den e teki un e meki spotu. Meki den butu fu a broko di den e broko un saka. Meki den feyanti kisi den tyari gwe leki strafuman na wan dorosei kondre. No gi den pardon fu den krukto du èn no fergiti den sondu fu den, bika den afrontu den man di e bow a skotu leti na trawan fesi. Wi fu wi sei, go moro fara fu bow a skotu, èn un hari a heri skotu go afu fu a hei fu en. Bika a pipel ben de fayafaya e du a wroko!"

In vers 34 wordt gesproken over “*zijn ambtgenoten en het leger van Samaria*”. In oudere vertalingen is dit vers 2 van hoofdstuk 4. Het Boek heeft het over “*zijn vrienden en het Samaritaanse leger*”. De Bijbel in Gewone Taal zegt: “*zijn vrienden en de legerleiders van Samaria*”. In de BasisBijbel lezen we: “*de bestuurders en de legeraanvoerders van Samaria*” en in de Groot Nieuws Bijbel: “*de burgerlijke en militaire autoriteiten van Samaria*”. Omdat er in de grondtekst letterlijk “*zijn broeders en het leger van Samaria*” staat en hij in de Hebreeuwse Bijbel regelmatig הַחֹרֹנִי haChoroni [de Horoniet] genoemd wordt omdat hij afkomstig was uit Beit Choron, een grensstad van Bin'yamin [Benjamin] en Efrayim [Efraïm], gaan velen ten onrechte ervan uit, dat hij een etnische Samaritaan was. Zijn Akkadische naam Sīnuballit toont aan, dat hij een nakomeling was van Babylonische migranten, die zich in Beit Choron gevestigd hadden. Ook zijn medewerkers waren geen etnische Samaritanen, want Toviya [Tobia] was een Ammoniet en Geshem [Gesem] was een Arabier. Zoals ik reeds eerder heb vermeld, werden de Samaritaanse steden bevolkt door migranten, die daarom hogere maatschappelijke posities hadden dan de lokale Israëlieten. Door de landvoogd van Samaria alsook al zijn ambtenaren en officieren Samaritanen te noemen geeft derhalve een vertekend beeld, want zij behoorden met absolute zekerheid niet tot de voorouders van de huidige Samaritanen. Ook de vermelding van het Samaritaanse leger in vers 34 is misleidend, want de Perzische provincie Shamrayn Medinta had geen eigen leger, maar slechts lokale garnizoenen van het Perzische leger, die in Samaria gestationeerd waren ter bewaking van de administratieve hoofdstad en ordehandhaving. De lokale bestuurders zoals Sanballat hadden daar geen zeggenschap over omdat het militaire gezag rechtstreeks onder de koning en de satraap van de hele regio viel.

Samenzwering

“Toen Sanballat en Toviya, en de Arabieren, de Ammonieten en de Asdodieten hoorden dat het herstel van de muren van Jeruzalem vorderde en dat de gaten langzaam maar zeker werden gedicht, werden ze woedend. Ze spanden samen om eendrachtig Jeruzalem aan te vallen en er verwarring te stichten. Wij baden tot onze G'd, en met het oog op hun plannen zetten we wachten uit om hen dag en nacht in de gaten te houden. Juda klaagde: De sjouwers zijn uitgeput, het puin is te zwaar. Nooit zal het ons lukken de muur te herstellen. Onze tegenstanders dachten ons onverhoeds aan te vallen en te doden, en zo het werk te kunnen stopzetten. De Joden die in de buurt van onze vijanden woonden kwamen overal vandaan naar ons toe en drongen er wel tien keer op aan dat wij met hen mee terug zouden gaan (BasisBijbel: “Maar we werden wel tien keer door Judeeërs uit de omgeving gewaarschuwd. Ze zeiden ons dat we van alle kanten zouden worden aangevallen!”). Maar ik stelde het volk, familie bij familie, bewapend met zwaarden, speren en bogen, bij de open plekken achter de muur op, daar waar de muur nog laag was. Na een inspectie drukte ik de vooraanstaande burgers, de bestuurders en de rest van het volk dit op het hart: Wees niet bang voor hen, denk aan de grote en geduchte Adonai en strijd voor uw volksgenoten, voor uw zonen, dochters en vrouwen, en voor uw huizen. Toen onze vijanden merkten dat wij van hun plannen op de hoogte waren en dat G'd ze had verijdeld, konden we ons werk aan de muur hervatten. Vanaf die dag voerde de ene helft van mijn mannen het werk uit, terwijl de andere helft werd uitgerust met schilden, speren, bogen en borstkurassen. De officieren stonden opgesteld achter de Judeeërs die de muur aan het bouwen waren. De lastdragers deden het werk met

de ene hand en hielden een werpspies in de andere, en de bouwers werkten met het zwaard op de heup gebonden. Naast mij stond een ramshoornblazer. Ik zei tegen de vooraanstaande burgers, de bestuurders en de rest van het volk: Er is veel werk te doen aan heel verschillende delen van de muur, we werken op grote afstand van elkaar en hebben nauwelijks contact. Als u de ramshoorn hoort schallen, dan moet u allemaal naar ons toe komen. Onze G'd zal voor ons strijden. Zo werkten wij, terwijl de helft van mijn mannen klaarstond met de speer in de hand, van het ochtendgloren tot aan het opkomen van de sterren. Toen ook heb ik de werklieden opgedragen om in Jeruzalem te overnachten, samen met hun knechten. Zo hielden ze 's nachts voor ons de wacht, en overdag werkten ze. Geen ogenblik waren we uit de kleren, ik niet, en mijn verwanten, mijn mannen en mijn lijfwacht ook niet; iedereen had zijn werpspies steeds bij de hand!" (נְחֵמְיָה N'chem'ya [Nehemia] 4:1-17, NBV). **Surinaams:** "Ma Sanbalat, Tobia, den Arabiri, den Amonitisma nanga den sma fu Asdod, atibron sote di den yere tak' a wroko na a skotu fu Yerusalem e go, èn taki pikinso moro ala den opo pisi na a skotu, ben tapu. Dat' meki den meki mofo fu kon feti nanga Yerusalem, fu bruya den sma. Ma unu ben e begi un Gado, èn dei nanga neti un ben e poti waktiman na a skotu, fu di un ben sabi san den wani du. A ten dati den sma fu Yuda bigin krutu, taki: Den syowman weri srefsrefi, den brokobroko ston furu di den mus syow. Sowan fasi un no o man bow a skotu baka. Now a ben de so taki den feyanti fu unu ben e taki: Den no o si noti èn den no o sabi noti, te leki un dyompo na den tapu èn kiri den. Dan so un e tyari wan kba kon na a wroko fu den. Ma den Dyusma di ben e libi krosbei fu den, kmoto na alasei fu kon warskow un sowan tin leisi, fu den sani di den ben wani du. Dat' meki mi seni a pipel, famiri na famiri, nanga deigri, lansri nanga bo, fu go hori wakti na den moro lagi pisi fu a skotu nanga tapu den opo dyari. Baka di mi luku fa a pisi dati e waka, mi kari den heihei sma, den tiriman fu a foto, nanga den tra sma kon makandra. Ne mi taigi den taki: Un no mus frede gi a feyanti, ma un mus prakseri Masra, o bigi A de èn fa A de fu frede! Dan meki un feti gi makandra, meki un feti gi den manpikin nanga den umapikin fu unu, gi den wefi nanga gi den oso fu unu! Di den feyanti fu unu kon yere tak' wi sabi san den wani du èn tak' na Gado pori a prakseri fu den, iniwan fu unu ben kan drai go baka na a wroko di un ben e du na a skotu. Ma now mi poti afu fu den man fu mi na a wroko; a tra afu mi poti fu hori wakti nanga lansri, schild, bo, nanga isri bosroko. Den ofisiri ben tnapu baka ala den man disi fu Yuda. Na so a wroko ben e wroko na a skotu; den syowman ben e wroko nanga wan sei anu, èn den ben e hori wan lansri ini den tra anu. Ala den man di ben e bow, ben anga den deigri na den sei bere. A man di ben mus bro a tutu te a feyanti bo wan du wan sani, ben tnapu na mi sei. Dan mi taigi den heihei sma, den tiriman nanga den tra sma taki: Un prati un srefi na a heri skotu fu di furu wroko de fu du. Ma so, un tnapu fara fu unsrefi. Dat' meki, te un yere tak' a tutu bro, un mus kon wantron pe wi de. A Gado fu unu o feti a feti gi unu. Na so un ben e wroko a wroko; dei no ben e krin wan leti fasi, un ben de na a wroko kba, èn un ben tan te leki a ben e dungru. Èn afu fu den man fu mi, ben e hori den lansri ini den anu. A srefi ten dati, mi komanderi a pipel tu taki: Ala sma mus sribi na ini Yerusalem nanga en knekti. Dan un kan hori wakti te neti èn wroko te dei. Mi, den brada fu mi, den knekti nanga den waktiman fu mi, ben e tan nanga un krosi na un skin. Ini wan fu unu ben hori un lansri ini un anu tu, srefi te un ben e go na a watrapeti!"

List en bedrog

Sanballat legde zich daar niet bij neer, maar probeerde op slinkse wijze zijn doel te bereiken: "Sanballat, Toviya, de Arabier Geshem en alle anderen die ons vijandig gezind waren, hoorden dat ik de muur had opgebouwd en dat er geen gaten meer in zaten - de deuren had ik overigens nog niet in de poorten laten plaatsen. Daarom stelden Sanballat en Geshem mij voor om overleg te plegen in K'firim [Kefirim] in het Onodal. Maar ze hadden weinig goeds met me voor!" (נְחֵמְיָה N'chem'ya [Nehemia] 6:1-2, NBV). **Surinaams:** "Leki fa Sanbalat, Tobia, a Arabiri Gesem nanga ala den tra feyanti fu unu, yere tak' mi ben kba meki a skotu èn tak' opo presi no ben de na en moro, Sanbalat nanga Gesem seni wan boskopu gi mi. A piston dati mi no ben anga den doro fu den poort srefi ete. A boskopu ben taki so: Wi ben wani fu un miti unsrefi na Kefirim ini a Onodal!" Het Onodal is een andere naam voor de Sh'fela, de kustvlakte in het grensgebied tussen Juda en Samaria, dat destijds als een soort neutraal terrein werd beschouwd voor politiek overleg. De voorgestelde locatie K'firim ligt bij de stad

Kir'yat Ono, vlakbij de luchthaven Ben Gurion. Dat was ruim een dagreis lopen van Jeruzalem en dus een valstrik voor Nehemia, die daar gelukkig niet intrapte: *"Ik stuurde hun de volgende boodschap: Ik heb belangrijk werk te doen en kan daarom onmogelijk komen. Het werk zou stil komen te liggen als ik het in de steek liet en naar u toe kwam. Vier keer deden ze mij dit voorstel, en steeds gaf ik hun hetzelfde antwoord. Ten slotte stuurde Sanballat voor de vijfde keer een van zijn mannen, met hetzelfde doel. Deze man bracht een niet-verzegelde brief mee met de volgende inhoud: Onder de bevolking gaat het verhaal - en Geshem bevestigt het - dat u met de Joden een opstand voorbereidt en dat u daarom de muur opbouwt. Volgens dezelfde bron zou u hun koning willen worden en laat u zelfs profeten optreden die, met een verwijzing naar u, in Jeruzalem verkondigen dat Juda een koning heeft! Welnu, zoiets zal ook de koning ter ore komen. Laten wij daarom toch eens overleggen. Ik stuurde hem het volgende antwoord: Wat u beweert is onjuist. U bedenkt het allemaal zelf! Ze waren er allemaal op uit ons bang te maken, zodat we het werk zouden opgeven en er niets meer gebeuren zou. Maar ik pakte het werk juist voortvarend aan. Toen ik op bezoek was bij Sh'maya [Semaja], de zoon van D'laya [Delaja], de zoon van M'hetavel [Mehetabel], deed hij zeer bezorgd en zei: Wij moeten naar het huis van G'd gaan, elkaar ontmoeten in het hart van de tempel; we moeten de tempeldeuren sluiten, ze komen om u te doden, ze komen u doden in de nacht. Maar ik zei: Zou iemand in mijn positie op de vlucht slaan? Waarom zou iemand als ik zijn leven redden door de tempel binnen te gaan? Nee, ik ga niet. Ik had namelijk gemerkt dat het niet G'd was die hem opdracht had gegeven deze profetie tegen mij uit te spreken, maar dat Toviya en Sanballat hem ervoor hadden betaald. Hij was betaald om mij bang te maken, zodat ik op zijn voorstel zou ingaan en heiligschennis zou plegen. Dan hadden ze iets om mij zwart te maken en mij in opspraak te brengen. Mijn G'd, denk aan alles wat Toviya en Sanballat hebben gedaan, en ook aan de profetes Noad'ya [Noadja] en de andere profeten die eropuit waren mij bang te maken. Na tweeënvijftig dagen was de muur voltooid, op 25 Elul. Toen de volken rondom ons, onze vijanden, dat hoorden, werden ze bang en voelden ze zich klein, omdat ze beseften dat dit werk door onze G'd tot stand was gebracht!"* (נְחֵמְיָה N'chem'ya [Nehemia] 6:3-16, NBV). **Surinaams:** *"Ma fu di den ben wani du mi ogri, mi seni boskopuman go na den nanga a boskopu disi: Mi no o man kon, bika mi abi furu prenspari wroko fu du. A wroko o tapu efu mi mus libi en fu kon na unu. Fo leisi den seni a srefi boskopu gi mi, ma ala leisi mi seni piki den a srefi sani. Sanbalat hori doro èn fu a di fu feifi leisi a seni en knekti kon nanga wan opo brifi ini en anu. Ini a brifi ben skrifi taki: Wan tori e lolo mindri a pipel, èn Gesem taigi mi tak' a tru tak' yu e meki a skotu baka fu di yu nanga den Dyusma wani begin wan feti. A tori e taki tu tak' yu wani tron den kownu. Yu poti profeiti srefi fu waka lontu na ini Yerusalem fu bari taki: Yuda abi wan kownu baka! Yu sa ferstan tak' kownu sa yere den sani disi. Na dat' meki mi e aksi fu un konmakandra fu taki. Ma mi seni piki en taki: Den sani di yu e taki no tru, na yusrefi meki den. Den ben e meki muilti fu tapu skreki gi unu. Nanga dati den ben e howpu tak' un ben o tapu a wroko, fu a no kba. Ma mi ben e aksi Gado fu A gi mi krakti. Wan leisi mi go fisiti Semaya, a manpikin fu Delaya èn granpikin fu Mehetafel, di ben tapu ensrefi ini en oso. A taigi mi taki: Meki un go na a oso fu Gado, meki un go te na inisei, ini a santa presi dan un sroto den doro, bika den e kon kiri yu. Iya, tide neti kba den o kon fu kiri yu. Ma mi piki en taki: Wan man leki mi kan lowe? Fa wan sma leki mi kan go na ini a tempel fu kan tan na libi? No, mi no e go. Mi ben kon si tu tak' a no Gado ben seni Semaya. Ma na fu di Tobia nanga Sanbalat pai en, meki a taki a wortu dati. Den ben prakseri tak' mi ben o frede èn lowe go ini a tempel fu broko a wèt fu Gado. Dan den ben o man gi mi pori nen èn tak' takru fu mi. Mi Gado, memre san Tobia nanga Sanbalat du nanga mi; memre tu fa a profeiti Noadya nanga ala den tra profeiti ben wani tapu skreki gi mi. Un meki a skotu ini feifitenti-na-tu dei. A ben kba tapu a di fu tutenti-na-feifi dei fu a mun Elul. Di den feyanti fu wi, nanga den folku lontu wi, yere dati, den kon frede gi wi. Den no ben abi wan hei denki fu densrefi moro, fu di den ben kon ferstan tak' na Gado yepi un du a wroko!"*

Nehemia was zich ervan bewust, dat de beschermende muur weliswaar voltooid was, maar dat de vijand steeds weer nieuwe listen zal bedenken om de stad binnen te komen en in te nemen en bleef daarom op zijn hoede: *"Toen de muur was opgebouwd liet ik de deuren in de poorten plaatsen. Er werden poortwachters aangesteld en de tempelzangers en de Levieten kregen hun taken toegewezen. De verdediging van Jeruzalem droeg ik op aan mijn*

broer Chanani [Hanani], en ook aan Chanan'ya [Hananja], de commandant van de burcht, want hij was meer dan wie ook een betrouwbaar en godvrezend man. Ik zei tegen hen: Op het heetst van de dag mogen de poorten van Jeruzalem niet opengedaan worden, en nog tijdens hun dienst moeten de poortwachters de deuren sluiten. Vergrendel ze dan, en laat de inwoners van Jeruzalem wachtlopen, ieder op zijn post, ieder bij zijn eigen huis!" (נחמיה N'chem'ya [Nehemia] 7:1-3, NBV). **Surinaams:** "Di a skotu ben kba meki, èn di mi anga den doro na den poort, den waktiman fu den doro, den singiman nanga den Lefitiman, kisi den wroko. Mi poti Yerusalem ondro frantwortu fu mi brada Hanani nanga Hananya, a edeman fu a fort. Hananya ben de fu fertrow èn a ben e lespeki Gado moro furu trawan. Mi taigi den taki: Den bigi doro fu Yerusalem mus opo te a son e begin faya fosi. Den mus tapu baka èn den doro mus sroto fosi a son saka. Un seti en so tak' den sma fu Yerusalem srefi e koti a wakti gi den foto; sowan fu den na difrenti presi na a skotu, trawan na a skotu abra den eigi oso!"

De voltooiing van de stadsmuur en de poorten gaf de Israëlieten aanleiding tot grote blijdschap en om aan de Beschermheer van de heilige stad door middel van een feestelijke inwijding hun dankbaarheid te tonen: "Toen de muur van Jeruzalem zou worden ingewijd, werden de Levieten in al hun woonplaatsen opgespoord en naar Jeruzalem gebracht om feestelijk de inwijding te vieren, met lofzang en liederen, onder begeleiding van cimbalen, harpen en lieren. (...) De priesters en de Levieten reinigden niet alleen zichzelf, maar ook het volk, de poorten en de muur. (...) Die dag brachten de Israëlieten talloze offers, en iedereen was vrolijk omdat G'd hun grote vreugde schonk. Ook de vrouwen en de kinderen waren blij; de feestvreugde in Jeruzalem was tot op grote afstand te horen!" (נחמיה N'chem'ya [Nehemia] 12:27, 30 en 43, NBV). **Surinaams:** "Di den e poti a skotu fu Yerusalem ini Gado anu, den Lefitiman di no ben e libi ini Yerusalem ben mus kon drape. Den ben mus kon singi èn meki poku nanga cimbaal, harp nanga citer, na a fesa pe den ben e poti a skotu ini Gado anu. (...) Dan den priester nanga den Lefitiman krin densrefi soleki fa a wèt e taki, den krin a pipel, a skotu nanga den poort. (...) A pipel tyari bun furu ofrandi a dei dati, èn den ben e prisiri, fu di na Gado ben furu den nanga bigi prisiri. Den umasma nanga den pikin srefi ben e prisiri. Bun fara sma ben e yere tak' wan fesa ben de ini Yerusalem!"

De schoonzoon van Sanballet

Toen Nehemia naar Jeruzalem terugkwam van een verblijf bij koning Artaxerxes, in het 32e jaar van zijn regering, het jaar 433 v.g.t., kwam hij erachter, dat er tijdens zijn afwezigheid Joodse mannen met heidense vrouwen uit andere volken getrouwd waren. Hij was daar heel boos over omdat het hierbij niet om vrouwen ging zoals Rut [Ruth] en Rachav [Rahab], die in de G'd van Israël geloofden en naar Zijn geboden leefden, maar om vrouwen, die hun afgoderij blijikbaar nog steeds praktiseerden, want zulke huwelijken hadden de Israëlieten heel vaak in grote problemen gebracht en daarom zei Nehemia verwijtend: "Waag het niet je dochters aan hun zonen te geven of een van hun dochters voor je zonen of voor jezelf te nemen! Zijn dit niet de vergripen waaraan Sh'lomo [Salomo], de koning van Israël, zich schuldig maakte? Onder alle volken was er geen koning zoals hij, hij was geliefd bij zijn G'd, en G'd stelde hem dan ook als koning over heel Israël aan, maar zelfs hij zondigde vanwege vrouwen van buitenlandse afkomst. En moeten wij nu over jullie horen dat ook jullie deze grote fout maken, dat jullie onze G'd ontrouw zijn door met vreemde vrouwen te trouwen? Zelfs een van de zonen van Yoyada [Jojada], de zoon van de hogepriester El'yashiv [Eljasib], was getrouwd met de dochter van Sanballat uit Choron, en ik joeg hem van mij weg!" (נחמיה N'chem'ya [Nehemia] 13:23-28). **Surinaams:** "Dan mi meki den sweri fesi Gado, taki noiti moro den sa meki den umapikin trow nanga den dorosei man, èn tak' den no sa teki den dorosei uma gi den boi fu den noso gi densrefi. Mi taigi den moro fara taki: A no a srefi sani dati ben meki kownu Salomo fu Israel, sondu? Wan tra kownu leki en no ben de na grontapu, èn Gado ben lobi en sote tak' A poti en leki kownu abra a heri kondre Israel. Ma na dorosei uma meki taki toku a sondu. Dan fa wi kan yere taki un du a bigi ogri dati fu trow nanga dorosei uma? Gado no kan fertrow moro na un tapu! Srefi wan fu den manpikin fu Yoyada, a manpikin fu granpriester Elyasib, ben trow nanga wan umapikin fu Sanbalat fu Bet-Horon. Dat' meki mi yagi en gwe fu Yerusalem!" Het Boek: "Een van de zonen van Jojada, de zoon van de hogepriester Eljasib, was een schoonzoon van de Horoniet Sanballat.

Daarom joeg ik hem de tempel uit!" Omdat het hier om een lid van de hogepriesterlijke familie ging moest Nehemia hier zijn gezag als gouverneur gebruiken om de naleving van het Toragebod af te dwingen, waarin de Eeuwige nadrukkelijk zegt: *"Sluit onderling geen huwelijken met hen, laat uw zonen en dochters niet met hun zonen en dochters trouwen. Dat zou er zeker toe leiden dat uw zonen en dochters hun afgoden gaan aanbidden. En dat zou de toorn van de Here opwekken en Hij zou u zeker allemaal vernietigen!"* (דברים D'varim [Deuteronomium 7:3-4, Het Boek). **Surinaams:** *"Un no mus trow nanga den tu. No meki den umapikin fu unu trow den manpikin fu den. No teki den umapikin fu den gi den manpikin fu unu tu. Efu dati psa, den o meki den manpikin fu unu tapu fu dini Mi. Den o go dini tra gado. Dan Masra ati o bron na un tapu èn es'esi A bo kiri un puru na pasi!"*

En precies dat was het doel van Sanballat, nadat al zijn eerdere pogingen om de herbouw van Jeruzalem en de stadsmuren tegen te houden, mislukt waren. Daarnaast geloofde hij, dat dit huwelijk hem de sympathie van de Joden zou verzekeren, zoals ook de bekende historicus Josephus Flavius beschrijft: *"Na de dood van Eljasib, de Hogepriester, volgde zijn zoon Jojada hem in dat ambt op; en deze gestorven zijnde, werd door zijn zoon Johanan opgevolgd; (...) Na de dood van Johanan, volgde Jaddua, zijn zoon, hem in het ambt van Hogepriester op. Hij had een broeder, Manasse genaamd, die getrouwd was met Nikasis, dochter van Sanballat, een Kuteër, en landvoogd van Samaria onder Darius, de laatste Koning der Perzen. Sanballat had Manasse tot zijn schoonzoon verkoren, omdat hij, ziende dat Jeruzalem een aanzienlijke stad was, welke de Koningen van Assyrië en de Coele-Syriërs veel werks gegeven had, door dat middel invloed bij de Joden hoopte te verkrijgen!"* (Antiquitates Judaicae [Joodse Oudheden] deel 2, boek 11, hoofdstuk 7, paragraaf 297a en 302-303).

N'chem'ya [Nehemia] noemt de echtgenoot van Sanballats dochter een zoon van Yoyada [Jojada], terwijl hij volgens Josephus zijn kleinzoon was. Wie van de twee heeft gelijk? Allebei zijn het met elkaar eens, dat Yoyada [Jojada], de zoon van El'yashiv [Eljasib] was. Josephus noemt vervolgens een zekere Yochanan [Johanan] als Jojada's zoon, en hier hebben we een klein probleempje, want in de verzen 10 en 11 van Nehemia 12 staat geschreven: *"En Yeshua [Jesua] verwekte Yoyaqim [Jojakim], Yoyaqim [Jojakim] verwekte El'yashiv [Eljasib], El'yashiv [Eljasib] verwekte Yoyada [Jojada], Yoyada [Jojada] verwekte Yonatan [Jonatan], en Yonatan [Jonatan] verwekte Yadua [Jaddua]."* **Surinaams:** *"Granpriester Yesua ben de a p'pa fu Yoyakim, Yoyakim ben de a p'pa fu Elyasib, Elyasib ben de a p'pa fu Yoyada, Yoyada ben de a p'pa fu Yonatan, èn Yonatan ben de a p'pa fu Yadua."* Wie was de zoon van Yoyada [Jojada] en vader van Yadua [Jaddua]? Yochanan [Johanan] of Yonatan [Jonatan]? Ik denk dat het dezelfde persoon is, want in vers 22 van hetzelfde hoofdstuk lezen wij namelijk: *"Ingeschreven werden de familiehoofden van de Levieten in de tijd van El'yashiv [Eljasib], Yoyada [Jojada], Yochanan [Johanan] en Yadua [Jaddua]."* **Surinaams:** *"Ini a ten di kownu Darius fu Persia ben e tiri a kondre, den nen ben e skrifi fu den edeman fu den famiri fu den Lefitiman nanga fu den priester. Dati ben de a srefi ten di Elyasib, Yoyada, Yokanan nanga Yadua, ben de granpriester..."* Evenals Josephus noemt ook Nehemia hier Yochanan als zoon van Yoyada en als vader van Yadua. Het was Yadua's broer M'nashe [Manasse], die volgens Josephus met de dochter van Sanballat getrouwd was. Dat Nehemia hem een zoon van Yoyada [Jojada] noemt in plaats van kleinzoon, is op zich niet zo vreemd omdat iedereen van het nageslacht "zoon" genoemd wordt, zoals ook in het geval van *"de zoon van David"*.

Maar bij Josephus gaat het verhaal, dat zich in het jaar 433 v.g.t. ten tijde van Artaxerxes afspeelde, nog verder, alhoewel hij het om welke reden dan ook, een eeuw later plaatst naar de tijd van Darius III en Alexander de Grote: *"Ondertussen konden de voornaamste van Jeruzalem niet dulden dat Manasse, broeder van Jaddua de Hogepriester, een vreemde vrouw ten huwelijk genomen had; omdat dit een schending der huwelijks wetten, en een onheilige vermenging met afgodische volken was, hetwelk weleer de oorzaak hunner gevangenschap en der rampen, hun overkomen, was geweest. Hierom begeerden zij dat Manasse zijn huisvrouw terugzond, of het altaar niet meer genaakte; en Jaddua door die klachten bewogen, verbood hem hetzelfde te naderen. Manasse trok daarop naar Sanballat, zijn schoonvader, en zei tot hem, dat hij zijn huisvrouw zeer beminde, maar het priesterambt echter zulk een aanzienlijk ambt onder zijn volk was, dat hij niet besluiten kon, daarvan verstoken te zijn. Sanballat antwoordde hem, dat, zo hij zijn dochter bij zich wilde houden, hij hem niet alleen in dat ere-ambt zou handhaven, maar hem tot Hogepriester en vorst van van*

het land doen aanstellen, en van de Koning Darius verlot voor hem verwerven om een Tempel te bouwen, gelijk aan die van Jeruzalem, op de berg Gerizim, de hoogste van het ganse land, en die Samaria beheerst. Sanballat was toen al hoog bejaard; maar Manasse erlangde evenwel de uitvoering van zijn belofte door de gunst van Darius. Alzo zette hij zich te Samaria neer; en omdat veel priesters en andere Joden ook dergelijke huwelijken gesloten hadden, begaven zij zich mede derwaarts. Sanballat, om de eerezucht zijns schoonzons te bevredigen, gaf hun om zijntwille geld, huizen, en land, hetwelk die van Jeruzalem zeer verdroot.” (Antiquitates Judaicae [Joodse Oudheden] deel 2, boek 11, hoofdstuk 8, paragraaf 306-312). Zoals gezegd heeft Josephus het hele verhaal verplaatst naar het jaar 332 v.g.t., waarin Alexander de Grote het Perzische leger had verslagen en Tyrus belegerde. Toen Sanballat zag, dat de Macedoniërs sterker en machtiger waren dan de Perzen, koos hij eieren voor zijn geld, vergat Darius’ goedheid en liep over: “Maar, om tot Sanballat weer te keren: terwijl Alexander nog met het beleg van Tyrus bezig was, meende hij dat het een geschikte tijd was om zijn oogmerk te bereiken, waarom hij de partij van Darius verliet, en met achtduizend mannen tot Alexander overging. Deze grote vorst hem wel ontvangende, zei hij tot deze, dat hij een schoonzoon had, Manasse genaamd, broeder van de Hoge priester der Joden; dat velen van dat volk hem uit genegenheid aanhingen, en dat hij gaarne een Tempel dicht bij Samaria zou bouwen; dat de Koning groot voordeel daaruit kon trekken, omdat zulks de macht der Joden verdelen, en beletten zou dat zij tegen hem zouden kunnen opstaan, en hem zoveel moeite veroorzaken, als hun voorouders de Koningen van Assyrië veroorzaakt hadden. Alexander stond hem zijn verzoek toe; waarop hij aanstonds met grote vlijt aan het bouwen van een Tempel deed werken, Manasse tot Hoge priester aanstelde, zelf niet weinig verblijd zijnde dat hij zulk een eeraamt voor de kinderen, die uit zijn dochter geboren konden worden, verworven had!” (Antiquitates Judaicae [Joodse Oudheden] deel 2, boek 11, hoofdstuk 8, paragraaf 321-324).

Josephus stelt in zijn beschrijving, dat de Samaritaanse tempel op de berg Gerizim in de vierde eeuw v.g.t. zou zijn gebouwd, maar archeologische opgravingen onder leiding van Yitzchaq Magen hebben bewezen, dat deze tempel er al ruim 100 jaar eerder bestond, namelijk ten tijde van Nehemia in de Perzische periode. Hoewel de Samaritaanse tempel dus al in de eerste helft van de vijfde eeuw v.g.t. bestond, tonen latere vondsten aan dat het heilige gebied ervan een buitensporige uitbreiding onderging tijdens het vroege hellenistische tijdperk, wat erop wijst dat de status van Har B’racha [de Berg der Zegeningen], zoals de berg Gerizim ook genoemd wordt, als de voornaamste plaats van Samaritaanse verering zich toen begon te concretiseren.

Zo bestonden de beide tempels voor HaShem op de berg Moria in Jeruzalem en op de berg Gerizim bij Sh’chem [Sichem] tot het jaar 128 v.g.t. naast elkaar met elk een eigen hogepriester en priesters uit het nageslacht van Aharon [Aäron] en levieten. Het is aannemelijk, dat M’nashe [Manasse] en zijn volgelingen een afschrift van de Tora, de Wet van Moshe [Mozes] hadden meegenomen om in de nieuwe tempel en in het openbaar voor te lezen, want de oudste overgeleverde fragmenten van de Samaritaanse geschriften dateren pas uit de 12^e eeuw n.g.t., tussen het jaar 1100 en 1150, geschreven in het Samaritaanse schrift, dat zich uit het Paleo-Hebreeuwse schrift had ontwikkeld. De oorsprong van de tekst zelf gaat echter veel verder terug. Sommige wetenschappers schatten dat de Samaritaanse tekstversie van de Tora met de aanpassingen t.o.v. de berg Gerizim reeds vaste vorm kreeg tussen de 4^e en de 2^e eeuw v.g.t., dus ten tijde van de Samaritaanse tempel, maar niet eerder. Desalniettemin geloven de Samaritanen dat dit de oorspronkelijke en ongewijzigde versie is van de Tora die aan Moshe en de Israëlieten op de berg Sinaï werd gegeven.

In elk geval zou de Samaritaanse tempel volgens sommige historici de basis voor een aparte geloofsgemeenschap gevormd hebben door de focus op de berg Gerizim te leggen, waarvan Yeshua echter gezegd heeft: “Geloof Mij, er komt een tijd dat de mensen de Vader niet zullen aanbidden op de Gerizim en ook niet in Jeruzalem. (...) Maar er komt een tijd, en die is er nu al, dat iedereen die de Vader echt wil aanbidden, dat overal kan doen, door de Geest die Waarheid schenkt. De Vader zoekt mensen die Hem zo aanbidden!” (יוחנן Yochanan [Johannes] 4:21 en 23, Het Boek). **Surinaams:** “Yu kan bribi Mi: A ten e kon taki sma no o anbegi a Tata tapu a bergi disi. Den no o anbegi En ini Yerusalem tu. (...) Ma a ten

e kon, èn a de kba, pe den sma di e anbegi a Tata trutru sa anbegi En nanga den yeye èn tapu wan tru fasi. Bika Gado wani sma di sa anbegi En tapu a fasi disi!” Amen!

Werner Stauder